

Curs de hermeneutică biblică

București, 2009

(prelucrare după D. Mănăstireanu, *Curs de introducere în hermeneutica biblică teoretică*,
Iași, 2005)

CURSUL 1 - OBIECTUL ȘI NECESITATEA HERMENEUTICII.....	10
A. Ce este hermeneutica?	12
1. Termenul	12
2. Definiție simplă.....	12
2. Abordări	13
B. Relația hermeneuticii cu alte domenii.....	14
C. De ce este nevoie de o hermeneutică biblică?	14
D. Punctul de pornire în hermeneutică	16
E. Baza axiomatică a hermeneuticii	16
F. Natura duală a Scripturii.....	17
BIBLIOGRAFIE	17
CURSUL 2 - HERMENEUTICA BIBLICĂ ÎN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ.....	18
A. Hermeneutica clasică	18
1. Perioada patristică.....	18
2. Perioada scolastică (sec XII - XIV).....	18
3. Perioada Reformei	19
B. Hermeneutica modernă	19
1. Abordări din perspectiva autorului (până în anii 1940)	19
2. Abordări din perspectiva textului (anii 1950-1970)	20
3. Abordări din perspectiva cititorului.....	20
C. Hermeneutica contemporană	21
1. Tendința pneumatologică.....	21
2. Tendința critic-istorică	21
3. Tendința eclesiocentrică.....	21
4. Tendința ideologică.....	21
5. Tendința relativistă.....	21
Bibliografie.....	21
CURSUL 3 - HERMENEUTICĂ ȘI COMUNICARE	22
A. Elemente de teoria comunicării	22
B. Cum comunică Dumnezeu?	22
C. Importanța limbajului.....	23
1. Limbaj și semnificare.....	23
2. Limbajul și mandatul cultural	23
3. Limbajul după Babel.....	23
D. Hermeneutică și semiotică.....	23
1. Proiecțiile textului în sistemul semiotic.....	23
2. O axiomatică a textului biblic din perspectiva semioticii.....	24
CURSUL 4 - ROLUL DUHULUI SFÎNT ȘI AL COMUNITĂȚII ÎN HERMENEUTICĂ.....	24
A. Iluminare și interpretare.....	24
1. Factorii de natură teologică indică relevanța și urgența hermeneuticii	24
2. Doctrina Duhului Sfânt face ca hermeneutica să nu fie necesară	25
B. Biserica - comunitate hermeneutică.....	26
1. Criterii	26

2. Necesitate - Protecție împotriva relativizării sensului Scripturii.....	26
3. Valoarea și limetele tradiției în interpretare.....	26
C. Responsabilitate în hermeneutică.....	27
Bibliografie.....	27
CURSUL 5 - CE SE ÎNTÎMPLĂ CÎND CITIM TEXTUL BIBLIC?.....	27
A. Introducere în teoria lecturii.....	28
1. Definiție.....	28
2. Tipuri de lectură.....	28
B. Rolul presupuzițiilor în interpretare.....	29
1. Ce înțelegem prin presupuziții (preînțelegere)?.....	29
2. Categoriile de presupuziții.....	29
3. Rolul presupuzițiilor.....	29
4. Întrebări pentru seminar.....	29
C. Spirala hermeneutică.....	29
BIBLIOGRAFIE.....	30
CURSUL 6 - PARADIGMA CONCEPTUALĂ A MODERNITĂȚII.....	30
A. Cîteva definiții.....	30
B. Baza filosofică a modernității.....	30
1. Rene Descartes (1596-1650).....	30
2. Immanuel Kant (1724-1804).....	30
C. Implicațiile raționalismului iluminist.....	31
1. Dichotomia fapt - valoare.....	31
2. Dichotomia privat - public.....	31
3. Individualism - colectivism.....	31
4. Fragmentare.....	31
5. Dominația mașinii.....	31
6. Urbanism.....	31
7. Secularizare.....	31
8. Societatea de consum.....	31
9. Fenomenul adolescenței.....	31
10. Revoluția sexuală.....	32
D. Influența modernismului asupra gândirii protestante.....	32
1. Friedrich Schleiermacher (1768- 1834).....	32
2. Caracteristicile teologiei moderniste.....	32
3. Forme de manifestare.....	32
E. Paradigme și mutații paradigmatică.....	32
1. Thomas Kuhn.....	32
2. Mutația paradigmatică.....	33
3. Paradigmele teologice.....	33
4. Implicații asupra paradigmei modernității.....	33
F. Reacția post-modernă la criza gândirii raționaliste.....	33
1. Deconstructivismul.....	33
2. Încotro?.....	33
BIBLIOGRAFIE.....	34
CURSUL 7 - ROLUL METODELOR ÎN INTERPRETARE.....	34
A. Metode centrate pe autor.....	34
1. Critica sursei - identificarea surselor textului.....	34

2. Critica formei - <i>Formgeschichte</i> –.....	35
3. Critica redactării - identificarea scopului teologic al autorului - Brueggemann, Conzelmann, Marxsen.....	35
4. Critica de tip canonic –.....	35
B. Metode centrate pe text.....	36
1. Critica formală (noua critică) - Roland Barthes.....	36
2. Structuralismul - identificarea structurilor textului - Ferdinand de Saussure.....	37
C Metode centrate pe cititor.....	37
1. Critica reacției cititorului.....	37
2. Critica narativă.....	37
3. Critica feministă.....	39
Bibliografie.....	39
CURSUL 8 - HERMENEUTICA GENURILOR LITERARE: VECHIUL TESTAMENT.....	39
A. Terminologie.....	39
B. Genurile literare ale Vechiului Testament.....	40
1. Narațiunea.....	40
2. Legea.....	40
3. Literatura sapiențială.....	40
4. Poezia.....	40
5. Literatura profetică.....	41
C. Interpretarea textelor poetice.....	41
1. Formele poetice - Paralelismul.....	41
2. Tipuri de poezie.....	41
3. Principii hermeneutice.....	42
D. Interpretarea textelor profetice.....	42
1. Natura slujbei profetice.....	42
2. Natura mesajului profetic.....	42
3. Principii hermeneutice.....	43
E. Interpretarea textelor sapiențiale.....	44
1. Caracteristici.....	44
2. Subgenuri sapiențiale.....	44
CURSUL 9 - HERMENEUTICA FORMELOR LITERARE: NOUL TESTAMENT.....	45
A. Genurile literare ale Noului Testament.....	45
1. Evanghelia.....	45
2. Parabola.....	46
3. Faptele Apostolilor.....	46
4. Epistola.....	46
5. Apocalipsa.....	47
B. Interpretarea evangheliilor.....	47
1. Evanghelia ca narațiune.....	47
2. Centralitatea conceptului de <i>împărăție a lui Dumnezeu</i>	47
3. Un exemplu - Ev după Matei.....	47
E. Interpretarea epistolelor.....	48
1. Caracteristici.....	48
2. Structura.....	48
3. Subgenuri.....	49
4. Principii de interpretare.....	49

D. Interpretarea Apocalipsei.....	49
1. Forma mesajului apocaliptic.....	49
2. Caracteristici ale literaturii apocaliptice.....	50
3. Interpretarea simbolurilor.....	50
4. Principii hermeneutice.....	50
BIBLIOGRAFIE.....	50
CURSUL 10 - ROLUL CANONULUI ÎN INTERPRETARE.....	51
A. Ce este canonul?.....	51
B. Formarea canonului.....	51
C. Interpretare canonică.....	52
D. Armonizare: valoare și limite.....	53
BIBLIOGRAFIE.....	53
CURSUL 11 - INTENȚIA AUTORULUI.....	53
A. Observații preliminare.....	53
B. Procesul de validare.....	54
C. Limitele metodei.....	55
BIBLIOGRAFIE.....	55
CURSUL 12 - IMPORTANȚA ȘI LIMITELE CONTEXTULUI.....	55
A. Text, co-text, context.....	56
B. Contextul literar.....	56
C. Contextul istoric și cultural.....	57
D. Limitele contextului.....	57
Bibliografie.....	58
CURSUL 13 - PRINCIPII DE INTERPRETARE ȘI APLICARE.....	58
A. Principii de interpretare.....	58
B. Principii de aplicare.....	59
C. Valoarea studierii Bibliei pe cărți.....	60
Bibliografie.....	60
CURSUL 14 - INTEGRAREA MODELULUI HERMENEUTIC.....	60
A. Hermeneutică și teologie.....	60
B. Necesitatea unui model integrator.....	60
C. Episteme și praxis în hermeneutică.....	61
Bibliografie.....	61

HERMENEUTICĂ

Conținutul cursului

Introducere

- Definirea hermeneuticii: obiect și metodologie
 - Ce este hermeneutica?
 - Relația hermeneuticii cu alte domenii
 - De ce este nevoie de hermeneutică biblică?
 - Punctul de pornire în hermeneutică
 - Baza axiomatică a hermeneuticii
 - Natura duală a Scripturii
 - Hermeneutica biblică în perspectivă istorică
 - Hermeneutica clasică
 - Hermeneutica modernă
 - Hermeneutica contemporană
 - Hermeneutică și comunicare
 - Elemente de teoria comunicării
 - Cum comunică Dumnezeu?
 - Importanța limbajului
 - Hermeneutică și semiotică
 - Rolul Duhului Sfânt și al comunității în hermeneutică
 - Iluminare și interpretare
 - Biserica - comunitate hermeneutică
 - Responsabilitate în hermeneutică
- Lumea din fața textului
- Ce se întâmplă când citim textul biblic?
 - Introducere în teoria lecturii
 - Rolul presupuzițiilor în interpretare
 - Spirala hermeneutică
 - Paradigma conceptuală a modernității
 - Cîteva definiții
 - Baza filosofică a modernității
 - Implicațiile raționalismului iluminist
 - Influența modernismului asupra gândirii protestante
 - Paradigme și mutații paradigmatică
 - Reacția postmodernă la criza gândirii raționaliste

7. Rolul metodelor în interpretare
- A. Metode centrate pe autor
 - B. Metode centrate pe text
 - C. Metode centrate pe cititor

Lumea dinăuntru textului

8. Hermeneutica genurilor literare: Vechiul Testament
- A. Terminologie
 - B. Genurile literare ale Vechiului Testament
 - C. Interpretarea textelor poetice
 - D. Interpretarea textelor profetice
9. Hermeneutica genurilor literare: Noul Testament
- A. Genurile literare ale Noului Testament
 - B. Interpretarea evangheliilor
 - C. Interpretarea Apocalipsei

10. Rolul canonului în interpretare
- A. Ce este canonul
 - B. Formarea canonului
 - C. Interpretarea canonică
 - D. Armonizare: valoare și limite

Lumea din spatele textului

11. Intenția autorului
- A. Observații preliminare
 - B. Procesul de validare
 - C. Limitele metodei
12. Importanța și limitele contextului
- A. Text, co-text, context
 - B. Contextul literar
 - C. Contextul istoric și cultural
 - D. Limitele contextului

Concluzii

13. Principii de interpretare și aplicare
- A. Principii interpretare
 - B. Principii de aplicare
 - C. Valoarea studierii Bibliei pe cărți

14. Integrarea modelului hermeneutic
- A. Hermeneutică și teologie
 - B. Necesitatea unui model integrator
 - C. *Episteme* și *praxis* în hermeneutică

Teme pentru eseul final

1. 1 Timotei 6 :
 2. Apocalipsa 12
 3. Eutih, Fapte 20.
4. Lecția smochinului, Luca 19, Matei 21, Marcu 11.
5. Geneza 1
6. Ecclesiastul, final
7. Cântarea cântărilor, final
8. Discutați pilda „Samariteanului milostiv“ din perspective criticii istorice și literare.
9. Importanța Duhului Sfânt în inspirația și interpretarea Scripturii.

Elementele cursului

- Cursuri
- Seminarii (mese rotunde)
- lucrare
- Eseu final / examen

CURSUL 1 - OBIECTUL ȘI NECESITATEA HERMENEUTICII

Note introductive

Hermeneutica este un proces, dar și o filosofie cu regulile ei, prin care se descriu metodele de înțelegere a mesajului unui text. În mod specific, în cursul acesta se pune accentul pe înțelegerea textului de către cititorul contemporan – și, anume, pe o înțelegere finală a acestui text, care funcționează ca bază pentru acțiunea iminentă (astfel, se are în vedere înțelegerea finală care motivează și fundamentează aplicația, acțiunea demarată în urma unui perceperii unui mesaj).

Termenul „interpretare” este înțeles uneori negativ, în limba română.

Adesea, prin interpretare se înțelege o forțare subiectivă a înțelesului unei comunicări: „Ai interpretat corect... sau: „Este interpretarea ta”... sau: „Nu m-ai înțeles... trebuie să interpretezi corect ce am spus.”

Hermeneutica: știința și arta interpretării unei comunicări. De la comunicare la mesaj, la aplicare.

Diferențe conceptuale între hermeneutică și exegeză

Istoricul hermeneuticii, filosofie, reguli

Hermeneutica este o rafinare a analizei exegetice, nu este departe de ea, are aceeași temelie, dar merge mai departe.

Exegeza: analiza care duce la înțelegerea mesajului original, a intenției celei mai probabile a autorului textului pe care acesta dorește să o comunice destinatarului său primar.

Hermeneutică: înțelegerea reflectată și aplicată în prezent a intenției originale, înțelegerea finală a mesajului, cea care determină la acțiune în prezent.

Hermeneutica justifică practica, acțiunea (închinarea, viața socială, Biserica, etc.).

Comunicare: autor, concepte, mesaj intenționat, codificare, semne + mesaj, decodificare, mesaj înțeles, concepte, interpretare, acțiuni, destinatar.

Cine complică înțelegerea:

codificarea, decodificarea, limbajul: se pot transmite concepțiile,
intenția, codul,

media (mijlocul de comunicare, codificări aleatoare în media, în text)

media și contextul (contextul: un set comun de coduri, limbaj,
dispoziții)

semantica cititorului

Q: cât din mesajul inițial se transmite cu succes?

Q: cât din mesajul receptat sunt interferențe în text și interferențe în destinatar?

Constantele comunicării:

Dumnezeu, omul, istoria. Asigurări creștine, biblice, cu privire la comunicare: supervizarea divină. Duhul Sfânt, Logosul, inspirația. Constanța firii umane. Constanța și continuitatea planului divin de salvare.

Variabilele comunicării:

cultură, limbă, civilizație, istorie, temperamente, educație, situații de viață.

Un traseu hermeneutic prevăzut de divinitate: o teorie a hermeneuticii predestinate de Dumnezeu. O traiectorie a înțelesurilor, opusă filosofiei dobândirii unor înțelesuri mereu și imprevizibil noi.

Teorie și exemple.

Ce spune autorul. Ce încearcă să spună. Ce se înțelege, ce ne transmite.

Textul poate re-așeza comunicarea în funcție de modul de receptare a textului într-o cultură dată.

Cititorul poate interpreta textul conform propriilor sale coduri sau informații deținute.

Exemplu:

Cerșetorul. Politicianul. Vameșul. Polițistul. Pastorul.

Cu cât presupuzițiile sunt mai complexe, mesajul este mai nuanțat.

Exemplu:

Cerșetorul. Ce spune: Da-ți-mi un ban. Sunt orfan. Nu am mâncat de trei zile. Domnul Iisus să vă binecuvinteze. Bodaproste. Amin.

Ce vrea să spună: sunt sărac. Am nevoie. Am o anume spiritualitate și nu sunt departe nici de evanghelicii credincioși, nici de ortodocșii credincioși.

Ce înțelegem:

Context primar: are o nevoie. Aș putea să îl ajut.

Context informat: Vrea să ne manipuleze.

Ziare: sunt foarte bogați, de fapt. Sunt parte dintr-o bandă: nu încuraja bandele.

Context creștin: are o spiritualitate creștină. Să nu îi întorc spatele.

Context social contestatar: și eu muncesc pe bani, să muncească și el.

Context de gen: sunt femeie, femeile înțeleg și sunt impresionabile
Sunt bărbat, bărbații sunt mai insensibili, nu trebuie să îi dau.

Context de asistent social: îi știm pe oamenii cu aceste probleme.

Există o legislație care rezolvă criza lor.

Hermeneutică: înțelegerea reflectată și aplicată, înțelegerea finală, cea dobândită înainte de a acționa

Aplicații pe texte biblice. Ce zice... ce ne spune prin asta... ce înțelegem... ce nuanțe percepem (interpretare și aplicare)

Principii de hermeneutică:

Istoric-gramatical

Comunitatea Bisericii (autoritatea Bisericii)

Echilibru subiectiv-obiectiv

Mentineră apartenenței la contextul – comunitatea hermeneutică (educație, practică; cf. comunitatea juriștilor și interpretarea legilor... o activitate constantă, cu valori tradiționale, cu reguli de interpretare și istoric al interpretării)

A. Ce este hermeneutica?

1. Termenul

- *Hermeneia* - gr. traducere, interpretare, stabilirea înțelesului unei comunicări

- Hermes - mesagerul și interpretul zeilor în mitologia greacă

2. Definiție

Hermeneutica - știința și arta interpretării mesajelor, în particular a textelor scrise (Klein, Blomberg).

Hermeneutica este disciplina despre priceperea (tehnica) de a interpreta un mesaj dat, în armonie cu autorul și contextul original și, de asemeni, în armonie cu contextul contemporan al receptorului din prezent.

Hermeneutică: înțelegerea reflectată și aplicată în prezent a intenției originale, înțelegerea finală a mesajului, cea care determină la acțiune în prezent.

Hermeneutica motivează și justifică practica, acțiunea religioasă (închinarea, viața socială, Biserica, etc.).

Cursul de față studiază Hermeneutica Biblică.

a. *Hermeneutica este o știință pentru că:*

- 1) Operează cu rigoare metodologică, folosindu-se de reguli și principii.
- 2) Ca și celelalte științe, este preocupată să slujească adevărul.

3) Presupune o atitudine autucritică, manifestată prin perfecționarea continuă a metodologiei.

4) Ca și celelalte științe, pornește de la un set de presupuziții, care sînt validate sau invalidate în procesul cercetării.

b. *Hermeneutica este o artă, o tehnică, pentru că*

Nici un set de reguli și principii nu poate asigura exactitatea rezultatului. Contextualizarea și înțelegerea unui mesaj cere nuanțe pe care regulile, simplu enunțate și aplicate, nu le pot asigura.

2. Abordări

a. *Abordarea prescriptivă*

- O abordare tehnică și pragmatică. Răspunde la întrebarea: Ce trebuie să facem pentru a înțelege un text biblic.

- În acest sens:

Hermeneutica este un ansamblu de principii, metode și reguli în baza cărora putem înțelege sensul corect al textului biblic

- În mod tradițional această abordare include atât

exegeza - ce a însemnat textul biblic în contextul original,

cît și

actualizarea - ce înseamnă textul biblic acum, pentru cititorul contemporan

- În general, în lumea anglo-saxonă efortul s-a concentrat asupra orizontului actual al hermeneuticii:

Ex.: Fee și Stuart (*How to Read the Bible for All Its Worth*) - aplicarea mesajului în contextul contemporan

Ex.: Goldsworthy (*Gospel and Kingdom*) - podul între lumea textului (autorului) și lumea contemporană

Ex.: Osborne (*The Hermeneutical Spiral*) - hermeneutică - exegeză și contextualizare

- În spațiul cultural german concentrarea a fost asupra textului însuși:

Ex.: Maier (*Biblical Hermeneutics*) - teoria exegezei, inclusiv exegeza însăși dar și asupra actului înțelegerii, ceea ce ne duce către următorul tip de abordare.

b. *Abordarea descriptivă*

- O abordare mai subtilă, concentrată asupra procesului hermeneutic, a modului în care este posibilă înțelegerea.

- Aceasta va fi abordarea dominantă, dar nu exclusivă în cursul nostru.

c. *Abordarea subiectivă*

- O tendință mai nouă, care se concentrează asupra interpretului, subliniind felul în care interpretul influențează procesul hermeneutic, cît și felul în care interpretul este interpretat de text.

B. Relația hermeneuticii cu alte domenii

1. Hermeneutica generală

Științele textului-----Hermeneutica-----Științele gândirii

2. Hermeneutica biblică

Exegeza-----Hermeneutica biblică-----Dogmatica

C. De ce este nevoie de o hermeneutică biblică?

1. Biblia ca obiect de studiu este unică

2. Biblia nu este doar o carte omenească

3. Biblia afirmă o relație specială între Dumnezeu și interpret

4. Biblia manifestă dificultăți textuale specifice

a. *Genesa 1-3* - literal, științific, poetic, mitic

b. *Matei 6 - Luca 18* - rugăciuni scurte sau lungi

c. *1 Cor. 11:5 - 1 Cor. 14:34* - vorbirea femeii în adunare

d. *Cartea cîntărilor* - literal, alegoric, tipologic

e. *1 Ioan 3:2 - a fi ca Isus* - ontologic, în autoritate, în celibat, în moralitate

5. Biblia este o carte veche, apărută în condiții culturale speciale

- Ea implică față de cititorul actual diferențe:

a. *cronologice*

b. culturale

c. geografice

d. lingvistice

D. Punctul de pornire în hermeneutică

- Două soluții posibile:

1. Omul ca punct de pornire

- a. Riscul raționalismului - iluminismul
- b. Riscul subiectivismului - existențialismul
- c. Riscul deductivismului - dogmatica

2. Revelația ca punct de pornire

- a. Necesitatea abordării inductive - totuși, nu există inducție pură
- b. Necesitatea unui reper transcendent - principiul profetic

E. Baza axiomatică a hermeneuticii

(Perspectiva lui John Stott, completată de Beniamin Fărăgău)

Afirmația centrală: **Biblia este Cuvântul lui Dumnezeu.**

- Biblia ESTE din pricina realizării intenției lui Dumnezeu de a comunica cu omul - *Dumnezeu a vorbit*. Din aceasta decurg primele două axiome.

Axioma 1. Dumnezeu a vorbit ca să se facă înțeles - PRINCIPIUL SIMPLITĂȚII

- Sensul *natural*.
- Reguli *gramaticale* și *literare*

Axioma 2. Dumnezeu a vorbit în timp și spațiu - PRINCIPIUL ISTORICITĂȚII

- Sensul *original*
- Reguli *istorice*

- Biblia ESTE CEEA CE ESTE din pricina atributelor lui Dumnezeu. De aici decurg ultimele două axiome.

Axioma 3. Dumnezeu nu se contrazice pe Sine - PRINCIPIUL ARMONIEI

- Sensul *general*
- Reguli *teologice*

- Până aici axiomele au mai mult de-a face cu exegeza. Ultima axiomă (prezentă în mod implicit la Stott, dar explicitată de B. Fărăgău) se referă la actualizare.

Axioma 4. **Dumnezeu nu se schimbă** - PRINCIPIUL ACTUALITĂȚII

- Sensul *actual*
- Reguli *generale* și de *aplicare*

F. Natura duală a Scripturii

1. Cuvîntul lui Dumnezeu
2. Cuvîntul omului

BIBLIOGRAFIE

Fărăgău, B, *Shema Israel*, Logos, Cluj, 1992

Fee, GD și Stuart, D, *How to Read the Bible for All Its Worth*, Scripture Union, 1983, p. 11-27

Klein WW *et al*, *Introduction to Biblical Interpretation*, Word, 1993, 3-20

Maier, G, *Biblical Hermeneutics*, Wheaton: Crossway, 1994, 15-44

Osborne, GR, *The Hermeneutical Spiral*, IVP, 1991, 5-15

Stott, John *Să înțelegem Biblia*, RomAF, 1993, cap. 7 - Interpretarea Bibliei

CURSUL 2 - HERMENEUTICA BIBLICĂ ÎN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

A. Hermeneutica clasică

1. Perioada patristică

- Exegeza - principala metodă hermeneutică a Bisericii în primele secole.

a. Școala alegorică alexandrină

- Rădăcinile platonice - cele trei sensuri: literal, moral și alegoric
- Fundată de Panten (m. 206)
- Clement din Alexandria (m. 215)
- Origen (m. 254)
- Continuator în Vest - Augustin (m. 430)

b. Școala literalistă antiohiană

- Rădăcinile iudaice - importanța istoriei
- Fundată de Lucian și Dorotei (înc. sec. IV)
- Ioan Chrysostom (m. 407)
- Teodor de Mopsuestia (m. 428)

c. Școala tipologică capadociană

- Linia de echilibru
- Factorul integrator
- Vasile cel Mare (m. 379)
- Grigore de Nyssa (m. 395)

2. Perioada scolastică (sec XII - XIV)

- Urmează în general abordarea alegorică
- Interes pentru dogmatică, mai degrabă decât pentru exegeză
- Cvadriga:
 - a. Sensul *literal* - ex. Ierusalim - orașul din Palestina
 - b. Sensul *tropologic (moral)* - ex. Ierusalim - sufletul omului
 - c. Sensul *alegoric* (spiritual)- ex- Ierusalim - Biserica
 - d. Sensul *anagogic (escatologic)* - Ierusalim - Cetatea cerească
- Anselm de Canterbury (m. 1137)
- Toma de Aquino (m. 1274)

3. Perioada Reformei

- Urmează în general abordarea literală
- *Sola Scriptura*
- *Analogia fidei* - principiul hermeneutic fundamental
- Martin Luther (m. 1547)
- Jean Calvin (m. 1564)
- Juan Maldonado

B. Hermeneutica modernă

- Iluminismul - Descartes și Kant
- Liberalismul teologic clasic - Baur și Schleiermacher

1. Abordări din perspectiva autorului (pînă în anii 1940)

Metodele critice istorice în general

- Textul privit ca o multitudine de straturi
- Scop - Eliminarea straturilor ulterioare, pentru descoperirea esenței mesajului, așa cum a apărut el în contextul original (*Sitz im Leben*)

a. *Critica sursei*

- Scop - Descoperirea și selectarea diverselor surse ale textului biblic
- Ex.: Wellhausen

b. *Critica formei*

- Scop - Identificarea formei orale originale a mesajului biblic
- Ex.: M. Dibelius și R. Bultmann

c. *Critica redactării*

- Scop - Identificarea scopului teologic al autorilor textului biblic
- Ex.: H. Conzelmann, G. Bornkamm și W. Marxsen

Critica de tip canonic

- Scop - Concentrarea asupra formei canonice a textului, așa cum a fost ea primită de comunitatea credinței
- Ex.: B. Childs și JA Sanders

- Probleme ale acestor abordări:

- 1) Dată fiind implicarea elementului uman în elaborarea textului biblic, există oare garanția împlinirii exacte a intenției autorului în text?
- 2) Se acordă o atenție exagerată contextului, în detrimentul textului. Sensul depinde de o reconstrucție și adesea arbitrară a contextului original. precară
- 3) Presupozițiile raționaliste de la care au pornit inițial metodele critice pot deforma rezultatele.
- 4) Expresia Cuvîntului lui Dumnezeu este textul în starea lui finală, nu redactările lui anterioare.

2. Abordări din perspectiva textului (anii 1950-1970)

- Moartea autorului
- Autonomia textului

a. *Structuralismul*

- Autorul nu este un creator original, ci el folosește mijloace, convenții și structuri literare existente deja în cultura sa. Sensul rezidă în aceste convenții, nu în intenția autorului.
- Ex.: F. de Saussure

b. *Noua critică*

- Intenția și lumea autorului nu sînt importante pentru stabilirea sensului. Textul este suficient.
- Ex. R. Barthes și W. Iser

3. Abordări din perspectiva cititorului

- Autonomia cititorului
- Dominanța elementului individual
- Textul ca o realitate deschisă

a. *Critica reacției cititorului*

- Sensul se crează prin interacțiunea cititorului cu textul. Textul nu înseamnă nimic pînă cînd cititorul nu-i dă un anume sens.
- Cititorul este cel care crează sensul.
- Cititorul este el însuși interpretat de către text.
- Ex. S. Fish

b. *Deconstructivismul*

- Relativizarea sensului
- Subminarea hermeneuticii prezenței - izvorul transcendent al acordului între limbaj și realitatea la care acesta se referă.
- Ex.: J. Derrida și Don Cuppitt

C. Hermeneutica contemporană

- O realitate în continuă mișcare
- Cinci tendințe majore:

1. Tendința pneumatologică

- Limbajul ca vehicul al transcendenței
Ex.: E. Linnemann

2. Tendința critic-istorică

- Limbajul ca fenomen pur referențial
Ex.: P. Stuhlmacher

3. Tendința ecleciocentrică

- Limbajul este simbolic - analogic și anagogic
Ex.: G. Maier

4. Tendința ideologică

- Limbajul este polisemic - capabil să spună lucruri diferite în diferite contexte
Ex.: feminism - ES Fiorenza; liberaționism - F. Gutierrez

5. Tendința relativistă

- Limbajul este pur convențional
Ex.: S. Fish

Bibliografie

Comisia Biblică Pontificală, *Interpretarea Bibliei în Biserică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 1995

Klein, WW *et al*, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993

Ramm, B, *Protestant Biblical Interpretation*, Grand Rapids: Baker, 1970

Silva, M, *Has the Church Misread the Bible?*, Leicester, Apollos, 1987

CURSUL 3 - HERMENEUTICĂ ȘI COMUNICARE

Hermeneutica - Știința și arta recreării înțelesului (sensului) unei comunicări (mesaj).

A. Elemente de teoria comunicării

1. Emitător
2. Idee (înțeles, sens)
3. Codificare
4. Mesaj
5. Decodificare
6. Idee
7. Receptor

B. Cum comunică Dumnezeu?

1. Comunicarea lui Dumnezeu produce impact asupra receptorului
2. Dumnezeu ia inițiativa în comunicare
3. Pentru a comunica, Dumnezeu operează în sistemul de referință al receptorului
4. Comunicarea lui Dumnezeu este personală
5. Comunicarea lui Dumnezeu este interactivă
6. În comunicare, Dumnezeu refuză predictibilul și stereotipurile
7. Comunicarea lui Dumnezeu nu este generală, ci specifică
8. Comunicarea lui Dumnezeu stimulează descoperirea personală a adevărului

9. Comunicarea divină îl invită pe receptor să se identifice cu Dumnezeu

10. Finalitatea comunicării lui Dumnezeu este dedicarea

C. Importanța limbajului

1. Limbaj și semnificare

Literatura este expresia lingvistică a întregii lumi simbolice a unei culturi. (Tate, p. 12)

-Lume simbolică - labirintul nesfârșit de obiceiuri, ideologii, expresii religioase și relații sociale care dau identitate unei anumite culturi.

2. Limbajul și mandatul cultural

- Limbajul - o formă de luare în stăpânire a lumii

3. Limbajul după Babel

- Decăderea limbajului - formă de ascundere a gândului

- Împărțirea limbilor - mijloc de restrângere a efectelor răului

- Cuvântul - mijloc de răscumpărare

D. Hermeneutică și semiotică

Semiotică - studiul general al semnelor

1. Proiecțiile textului în sistemul semiotic

Textul - un ansamblu de semne lingvistice, unitar din punct de vedere *sintactic* (formă), *semantic* (înțeles) și *pragmatic* (funcție).

a. *Scara sintactică*: cuvânt, propoziție, paragraf, secțiune, carte

b. *Scara semantică*: concept, subiect, idee, principiu

c. *Scara pragmatică*: obiect, stare de fapt, atitudine, scop

2. O axiomatică a textului biblic din perspectiva semioticii

- Axioma paradoxului
- Axioma necesității
- Axioma suficienței
- Axioma completitudinii
- Axioma studierii
- Axioma necontradicției
- Axioma modestiei

CURSUL 4 - ROLUL DUHULUI SFÎNT ȘI AL COMUNITĂȚII ÎN HERMENEUTICĂ

- Un caz - D.A. Carson, *Exegetical Fallacies*, Grand Rapids: Baker, 1984, p. 13.

- Întrebări:

1. Auzind acest caz, de partea cui vă plasați și de ce?
2. Care credeți că este raportul între efortul de înțelegere a textului și iluminarea Duhului Sfânt?
3. Este oare Duhul Sfânt mai interesat de a ne face capabili să înțelegem *semnificația* Scripturii pentru noi înșine, decât înțelesul ei pentru destinatarii originali? Ori aceasta este o falsă dihotomie?
4. Care sînt procesele în baza cărora Duhul madiază în noi înțelegerea Bibliei?

A. Iluminare și interpretare

- Două poziții:

1. Factorii de natură teologică indică relevanța și urgența hermeneuticii

a. *Hermeneutică și proclamare*

Ernest Fuchs - „Ce anume trebuie să facem la masa de lucru, dacă vrem ca mai tîrziu să avem textul înaintea noastră în amvon?”

b. *Hermeneutică și comunitate*

Walter Wink, *The Bible in Human Transformation* - Comunitatea de referință în interpretare a devenit breasla profesională a teologilor și nu oamenii din Biserica vie a lui Christos. „Rezultatul studierii Bibliei în academie este o incapacitate savantă de a aborda problemele reale, ale oamenilor reali, în viața de fiecare zi.“

c. *Hermeneutică și lingvistică*

Robert Funk, *Language, Hermeneutic and the Word of God* - Hermeneutica este adesea viciată de presupunerea eronată că Cuvântul lui Dumnezeu nu este nimic mai mult decât un „lucru“ care este „accesibil exegetului ca obiect de cercetare“. Aceasta este parte a „presupunerii, endemică perioadei moderne, că omul este subiectul cărui trebuie să-i dea socoteală toate lucrurile, inclusiv Cuvântul lui Dumnezeu.“

2. Doctrina Duhului Sfânt face ca hermeneutica să nu fie necesară

a. *Problema*

Noi n-ar trebui să fim atât de preocupați de problema înțelegerii, de vreme ce Duhul Sfânt va avea grijă ca mesajul să fie înțeles.

b. *Argumentul*

Karl Barth, *The Word of God and the Word of Man* - Între om și Cuvântul lui Dumnezeu nu există nici un punct natural de contact.

Implicații: 1. Duhul Sfânt este activ în interpretarea Cuvântului pentru noi.

2. Comunicarea Duhului s-ar face independent de procesele naturale ale înțelegerii umane.

c. *Răspunsul*

Afirmația că Duhul lucrează *prin* intermediul proceselor naturale de înțelegere nu diminuează niciodată importanța crucială a Duhului Sfânt în interpretare.

„Prin însuși modul Său de existență Duhul Sfânt se ascunde pe Sine de noi, astfel încât să nu-L putem cunoaște în mod direct în ipostasul Său, iar prin modul Său de acțiune, ca Lumină transparentă, El se estompează pe Sine pentru ca Dumnezeuul Trinitar unic să strălucească prin El înaintea noastră.“ (T. Torrance, *God and Rationality*, London: Oxford Univ. Press, 1971, p. 167)

B. Biserica - comunitate hermeneutică

Sf. Vincențiu de Lerins - „Noi trebuie să ne ținem de ceea ce a fost crezut peste tot, întotdeauna și de către toți“

1. Criterii

a. *universitas*

b. *antiquitas*

c. *consensio*

2. **Necesitate** - Protecție împotriva relativizării sensului Scripturii.

3. Valoarea și limitele tradiției în interpretare

a. *Context hermeneutic*

b. *Sursă de noi perspective*

C. Responsabilitate în hermeneutică

1. Conștientizarea presupuzițiilor cu care ne apropiem de textul biblic.
2. Necesitatea smereniei.
3. Conștientizarea esenței procesului de comunicare; fiecare dintre participanți, autorul, textul și cititorul trebuind să fie luat în serios.
4. Prioritatea întrebării despre ce anume a intenționat autorul - divin și uman - să comunice.
5. Aprecierea corespunzătoare a rolului aspectelor literare ale textului și mai ales ale genului literar în interpretare.
6. Recunoașterea complexității sarcinii exegetice.
7. Luarea în considerare a importanței contextului, considerînd cartea drept contextul minim.
8. Recunoașterea rolului canonului în interpretare.

Bibliografie

Goldingay, J, *Models of Scripture*, Carlisle: Paternoster, 1994, p. 222-260

Thiselton, A, *The Two Horizons*, Exeter: Paternoster, 1980, p. 85-92

Mănăstireanu, D., *Locul Scripturii în tradiția ortodoxă* (în bibliotecă, în caseta Centrului de cercetare teologică)

CURSUL 5 - CE SE ÎNTÂMPLĂ CÎND CITIM TEXTUL BIBLIC?

A. Introducere în teoria lecturii

1. Definiție

Lectură - *ansamblul activităților perceptivă și cognitive vizînd identificarea și comprehensiunea mesajelor transmise scriptic* (Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, Minerva, București, 1988)

2. Tipuri de lectură

a. Lectură istorică

- Urmărește recuperarea: 1) **intenției autorului** (sau a înțelesului textului pentru destinatari); 2) **situației de viață** (Sitz im Leben) a comunității creștine primare din care s-a născut sau căreia îi este adresat textul; 3) **vieții lui Isus** (în cazul evangheliilor).

- Problema - încercarea de a recupera ceva ce nu se află în mod explicit în text.

b. Lectură doctrinală

- Constă în proiectarea asupra textului a unor convingeri care își au originea în afara acestuia.

- Problema - riscul eisegezei, în absența unor criterii adecvate (canonul, *regula fidei*, comunitatea) de validare a concluziilor.

c. Lectură literară

- Acest tip de lectură pornește de la premisa că înțelesul (sensul) nu rezidă decît în persoane. În lectura literară *cititorul este cu adevărat cititor și nu critic. El nu se plasează deasupra textului și nici nu pretinde a-l interpreta pentru alții. Dimpotrivă, cititorul este penetrat de text și caută să se lase citit de text.* (Schuyler Brown, *Reader Response: Demythologizing the Text*).

- Problema - riscul relativizării sensului (legitimarea unor posibile interpretări contradictorii).

B. Rolul presupuzițiilor în interpretare

1. Ce înțelegem prin presupuziții (preînțelegere)?

- *Asumțiile* (lucrurile presupuse ca fiind adevărate) și *atitudinile* pe care interpretul le aduce cu sine în procesul interpretării: limba, determinațiile de ordin social, sexul, inteligența, valorile culturale, mediul fizic, convingerile politice etc.

2. Categoriile de presupuziții

- a. *informaționale* - ceea ce știm dinainte despre subiect
- b. *de atitudine* - prejudecăți, înclinații, predispoziții
- c. *ideologice* - filosofia de viață, sistemul de referință
- d. *metodologice* - modul de abordare a subiectului

3. Rolul presupuzițiilor

- a. *pozitiv* - oferă o bază indispensabilă pentru înțelegerea subiectului
- b. *negativ* - pot distorsiona percepția realității

- Presupuzițiile pot avea o influență mai mare sau mai mică, funcție de relevanța lor asupra subiectului abordat.

- Presupuzițiile dețin o autoritate provizorie, pînă în momentul în care sînt testate și validate în mos adecvat.

4. Întrebări pentru seminar

- Q 1- Care sînt presupuzițiile fundamentale pentru o înțelegere creștină (respectiv evanghelică) a textului biblic?

- Q 2 - În ce măsură este posibilă în aceste condiții interpretarea obiectivă a textului biblic?

C. Spirala hermeneutică

BIBLIOGRAFIE

W.R. Tate, *Biblical Interpretation*, Hendrickson, 1991

G.R. Osborne, *The Hermeneutical Spiral*, IVP, 1991

W.W. Klein *et al.*, *Introduction to Biblical Interpretation*, Word, 1993

CURSUL 6 - PARADIGMA CONCEPTUALĂ A MODERNITĂȚII

A. Cîteva definiții

1. Modernitate (modernism) - filosofie de viață și fenomen sociologic născut la interferența raționalismului iluminist cu revoluția industrială

2. Iluminism - mișcare ideologică și culturală antifeudală a burgheziei în ascensiune... sec. XVII-XIX... militînd pentru înlocuirea feudalismului printr-o orînduire *rațională*, prin răspîndirea culturii, a *luminilor* în mase. (DEX)

3. Raționalism - teorie epistemologică ce consideră rațiunea drept singurul izvor al cunoașterii (raționalism - raționalitate)

B. Baza filosofică a modernității

1. Rene Descartes (1596-1650)

- 1637 - *Discurs asupra metodei* - începutul gîndirii moderne
- Atracția riigorii matematice
- Îndoiala ca metodă de atingere a certitudinii
- *Afirmarea solitară a subiectului cugetător* (Jeanne Hersch, *Mirarea filozofică*, Humanitas, 1994)
- Argumentul ontologic - întoarcerea de la analiza logică a conceptului (Anselm) la sursa conceptului înlăuntrul subiectului gînditor (Descartes)
- Autonomizarea subiectului - un efect neintenționat al Reformei

2. Immanuel Kant (1724-1804)

- 1781 - *Critica rațiunii pure* - examinarea gîndirii teoretice prin ea însăși, ca posesoare de *elemente a priori* - ceea ce sălășluiește în spirit înaintea oricărei experiențe (Hersch)
- Pentru Kant Biblia este normativă numai în măsura în care este în acord cu rațiunea și conștiința
- El repinge argumentul ontologic, deoarece

nu putem spune că ceva există decât dacă o intuiție se unește cu un concept...
or. nu avem nici o intuiție a lui Dumnezeu și nici nu știm ce înțelegem prin
conceptul a exista atunci când este vorba de Dumnezeu - o Idee. Sîntem deci
incapabili atît să demonstrăm, cît și să respingem existența lui Dumnezeu.
(Hersch)

C. Implicațiile raționalismului iluminist

1. Dichotomia fapt - valoare

- *Fapte* - realități științifice obiective, cu care toți trebuie să fim de acord, în baza afirmațiilor oamenilor de știință
- *Valori* - convingeri particulare, subiective, relative

2. Dichotomia privat - public

- Spiritual - material
- Metafizică - simțuri
- Religie - știință

3. Individualism - colectivism

- Rădăcina totalitarismului (Polanyi)

4. Fragmentare

5. Dominația mașinii

- Dezumanizarea omului în producția de serie

6. Urbanism

7. Secularizare

8. Societatea de consum

9. Fenomenul adolescenței

10. Revoluția sexuală

D. Influența modernismului asupra gândirii protestante

1. Friedrich Schleiermacher (1768- 1834)

- Părintele hermeneuticii moderne - scopul interpretării - reconstrucția mesajului inițial al autorului
- Ceea ce a reprezentat Kant pentru filosofie, a însemnat Schleiermacher pentru teologie - părintele liberalismului teologic.
- El n-a permis convingerilor lui filosofice raționaliste să triumfe asupra conștiinței religioase
- Petismul lui Schleiermacher - credința - înrădăcinată în sentimentul *dependenței absolute* de Dumnezeu

2. Caracteristicile teologiei moderniste

- a. snobism cronologic (C.S. Lewis)* - tot ce avem în prezent este mai bun decât ceea ce era în trecut
- b. imanentism* - îl putem discerne pe Dumnezeu ca trăsătură a structurii generale a lumii
- c. autonomia libertății* - a fi uman înseamnă a fi un individ autonom

3. Forme de manifestare

- a. liberalismul teologic*
- b. fundamentalismul*

E. Paradigme și mutații paradigmatică

1. Thomas Kuhn

- 1962 - *Structura revoluțiilor științifice*
- Paradigmă (model, superteorie, matrice a disciplinei) - set de convingeri și presupuziții împărtășit de o anumită comunitate științifică
- Kuhn respinge perspectiva tradițională asupra dezvoltării științei
pe calea cercetării inductive, cu scopul pur al dezvoltării cunoașterii
și o înlocuiește cu ideea că

paradigmele științifice controlează comunitățile științifice, al căror scop este mai degrabă rezolvarea de probleme concrete.

2. Mutația paradigmatică

- Revoluțiile științifice au loc atunci când anomaliile dintr-o anumită disciplină nu mai pot fi ignorate și când se poate găsi o matrice conceptuală superioară care s-o înlocuiască.
- Nu superioritatea noii paradigme, ci mai degrabă anomaliile celei vechi reprezintă elementul determinant.

3. Paradigmele teologice

- Augustin
- Toma de Aquino
- Metoda critică istorică
- Neoortodoxia

4. Implicații asupra paradigmei modernității

- Reacție și contrareacție
- Nu schimbări cosmetice, ci schimbarea întregii paradigme
- Este oare postmodernismul o alternativă viabilă

F. Reacția post-modernă la criza gândirii raționaliste

- Modernismul și-a făcut iluzia că omul, prin rațiune, își va crea propriul destin. Postmodernismul a realizat că acest lucru este o iluzie. Opțiunea sa este plonjarea în relativism și pesimism.

1. Deconstructivismul

- Scop - generarea de înțelesuri contradictorii din același text, pentru a dovedi că în final orice text se de-construiește (se subminează) singur.
- J. Derrida - post-structuralism- refuzul sistemului
(A. Pleșu - „imbecilul american superior citește numai Derrida“ - *Dilema* 96, nov. 94)
- J.D. Crossan - aplicarea deconstrucției la interpretarea parabolilor
- Don Cupit - 1989 marchează sfârșitul iluziei moderniste

2. Încotro?

- Necesitatea restaurării referentului transcendent al limbajului.

BIBLIOGRAFIE

Gunton, Colin E., *The One the Three and the Many: God, Creation and the Culture of Modernity*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1993
Hersch, Jeanne, *Mirarea filozofică*, Humanitas, București, 1994
Kuhn, Thomas S., *Structura revoluțiilor științifice*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976
Osborne, Grant R., *The Hermeneutical Spiral*, Downers Grove: IVP, 1991
Poynthress, Vern S., *Science and Hermeneutics*, Downers Grove: Apollos, 1988
Vatimo, Gianni, *Sfârșitul modernității*, Pontica, Constanța, 1993

CURSUL 7 - ROLUL METODELOR ÎN INTERPRETARE

A. Metode centrate pe autor

Introducere

- Profilul autorului
- Lumea autorului
- Periodizarea istoriei
- Slăbiciuni:
a. perioadele istorice - complexe și impredictibile
b. riscul de a folosi textul doar pentru a reconstitui imaginea unei anumite perioade istorice

1. Critica sursei - identificarea surselor textului

a. *presupoziții*

- Raționalism
- Sursa cea mai veche este cea mai vrednică de încredere
- Vocabularul, stilul și ideologia autorului pot fi descoperite și folosite ca grilă de analiză a textului

b. *exemple*

- Pentateuchul - teoria Graff-Wellhausen - patru surse:
J - yahwistă, E - elohistă, P - preoțească, D - deuteronomică
- Evangheliile - Holtzmann și Streeter - ipoteza celor două documente:
Marcu și Q (*Quelle*)

c. probleme

- Autorul poate folosi alte surse, cu care este de acord
- Fără identificarea surselor nu este posibil a face afirmații despre scopul teologic al folosirii surselor
- Lipsa acordului între diverșii adepți ai acestor teorii
- Pierderea unității textului

2. Critica formei - Formgeschichte –

identificarea formei orale aflate la baza textului - Martin Dibelius, Rudolf Bultmann, Vincent Taylor

a. presupoziii

- Fragmente (forme) scurte, ușor de memorat, reprezintă mijlocul prin care tradiția este păstrată și transmisă (critica tradiției).
- Principiile descoperite în studiile etnologice pot fi aplicate culturilor biblice.
- Folclorul modifică continutul sursele transmise oral.
- Multe dintre relatările evangheliilor n-ar fi autentice, ci inventate de comunitățile primare.

b. probleme

- Ignorarea diferenței între antichitate și societatea contemporană (ex. oralitate - scriere)
- Neglijarea importanței istoriei

3. Critica redactării - identificarea scopului teologic al autorului - Brueggemann, Conzelmann, Marxsen

a. presupoziii

- Autorii au aranjat și modificat sursele lor funcție de scopul lor teologic
- Concluziile bazate pe critica sursei și a formei sînt luate ca bază
- Procesul: 1) selecția surselor; 2) adaptarea materialului; 3) aranjarea materialului;
- 4) contribuția autorului la text

b. probleme

- Dacă premisele sînt false, concluziile suferă
- Deși cartea este privită ca întreg (aspect pozitiv), nu este luat în considerare întregul canonul.

4. Critica de tip canonic –

concentrarea asupra canonului acceptat de Biserică, luat drept punct de plecare în exegeza biblică - Brevard Childs

a. presupoziii

- Sensul textului nu trebuie căutat în istoria din spatele acestuia sau în activitatea redacțională a autorului, ci în viața de credință a comunității.
- Preocuparea exegetului trebuie să fie nu în primul pentru ceea ce se află în spatele textului, ci pentru textul însuși.
- Înțelesul textului nu poate fi perceput decît în cadrul comunității credinței.

b. probleme

- Insuficientă atenție dată autorului și contextului său.
- Lectura istorică a textului este înlocuită cu o studiere istorică a procesului de canonizare, ceea ce conduce la o hermeneutică a resemnificării..

B. Metode centrate pe text

- Autonomia textului
- „Moartea“ autorului
- Textul este privit ca întreg, structurat din diverse elemente.
- Înțelegerea întregului influențează înțelegerea părților componente.

1. Critica formală (noua critică) - Roland Barthes

a. presupoziii

- Contextul literar determină înțelesul textului.
- Interes nu pentru genul literar, ci pentru formele textului.

b. probleme

- Selectivitate
- Elemente exterioare (ex. psihanaliza) determină sensul textului.

2. Structuralismul - identificarea structurilor textului - Ferdinand de Saussure

a. presupoziii

- Concentrare nu asupra a ce înseamnă textul, ci a felului **cum** transmite textul înțelesul lui
 - „Orice activitate socială umană este manifestarea unor sisteme de convenții care coordonează felul în care oamenii își organizează existența în structuri semnificative.“ (Tate, p. 187)
- Structurile există la nivelul subconștientului.
- Orice activitate umană este esențialmente o formă de comunicare.
- Tipuri de structuri:
 - 1) structuri enunțiative - intenția, situația, audiența;
 - 2) structuri culturale - coduri și convenții;
 - 3) structuri de efect - impactul structurilor universale

b. probleme

- Textul este privit static; cititorul este obiect pasiv

C Metode centrate pe cititor

- De ce continuăm să citim texte, chiar atunci când circumstanțele care le-au dat naștere nu pot fi recuperate?
- Este corect să vorbim despre text fără a lua în considerație ceea ce se întâmplă atunci când citim?
- De ce unele texte au un impact mai mare decât altele?

1. Critica reacției cititorului

a. premise

- Textul nu este purtător de sens, ci numai de mesaj.
- Cititorul este cel care creează sensul textului.
- Modul de lectură este influențat de contextul social.

b. probleme

- Relativizarea sensului

2. Critica narativă

a. premise

- „Povestea“ nu există în mod autonom în text, ci este adusă în ființă de interacțiunea dintre text și cititor - rădăcini existențialiste.

- Arta naratorului - centrală în producerea experienței existențiale
- Narațiunea invită cititorul să intre în această „poveste fără sfârșit“, să devină un personaj.

b. probleme

- Opoziția între ficțiune și realitate

3. Critica feministă

a. premise

- Patriarhalismul textului biblic
- Conștiința feministă
- Principiul profetic
- Rădăcini - teologia eliberării, de sorginte marxistă

b. probleme

- Confuzia între gen și sex
- Selecția arbitrară a textelor biblice pe grade de autoritate

Bibliografie

Tate, Randolph, *Biblical Interpretation*, Peabody: Hendricksen, 1993.

CURSUL 8 - HERMENEUTICA GENURILOR LITERARE: VECHIUL TESTAMENT

A. Terminologie

1. Forme literare - categorie literară generală cuprinzând diversele modalități în care comunică operele literare.

2. Gen literar - modalitate literară specifică de reprezentare a realității:

a. *epic* - exprimă în formă narativă (în poezie sau proză) idei, sentimente și acțiuni ale unor personaje în cadrul unor întâmplări reale sau imaginare;

b. *liric* - exprimă în mod direct stări afective personale, sentimente intime;

c. *dramatic* - cuprinde lucrări scrise pentru a fi reprezentate pe scenă;

d. *discursiv* - transmite idei logic înlănțuite, cu scopul de a produce o schimbare în cei cărora li se adresează.

3. Specie literară - categorie literară subordonată genului (de exemplu comedia și tragedia, ca specii ale genului dramatic).

- Fiecare gen literar implică modalități specifice de comunicare. Acestea trebuie să fie cunoscute ca atare și impun aplicarea unor principii specifice de interpretare.

B. Genurile literare ale Vechiului Testament

1. Narațiunea

- a. gen epic;
- b. povestirea unui șir de evenimente într-o desfășurare gradată;
- c. istoria implicării lui Dumnezeu cu omul.

- Un exemplu biblic nu are valoare normativă decât atunci când este susținut de o poruncă.

2. Legea

- a. gen discursiv, cu caracter juridic;
- b. constituită din porunci individuale, grupate în mai multe categorii;
- c. constituie o condiție a legământului lui Dumnezeu cu Israel.

- Legea este expresia caracterului desăvârșit al lui Dumnezeu și a fost revelată omului nu ca mijloc de ajungere la mântuire, ci ca "îndrumător spre Cristos" (Gal 3:24).

3. Literatura sapiențială

- a. formă literară mixtă, care se poate folosi de oricare dintre genuri;
- b. modul de gândire pe care îl reflectă este cel inductiv;
- c. scopul este împărtășirea înțelepciunii - "aplicarea adevărului în propria viață, în lumina experienței" (Fee).

- Literatura sapiențială se concentrează asupra regularității (*Proverbe*), nedreptății (*Iov*) și zădărniciilor (*Eclesiast*) lumii, deducând din aceasta necesitatea existenței și a implicării lui Dumnezeu în lume, pentru a da sens vieții.

4. Poezia

- a. gen liric sau epic;
- b. reflectă o abordare inductivă, adresându-se în primul rând afectivității;
- c. operează nu cu argumente, ci cu imagini și metafore.

- Literatura poetică este prin excelență cuvântul omului despre Dumnezeu, devenit sub imperiul inspirației Duhului, Cuvântul lui Dumnezeu.

5. Literatura profetică

- cel mai adesea exprimată în formă poetică;
- reflectă un mod de gândire deductiv, pornind de la Lege către viață;
- Este bazată pe relația de legământ între Dumnezeu și Israel.

- În literatura profetică nu elementul de previziune este dominant, ci dorința lui Dumnezeu de a produce o schimbare în actualitate în viața poporului Său.

C. Interpretarea textelor poetice

- Psalmii - cea mai citată carte în NT, alături de Deuteronom și de Isaia.
- Printre cele mai citite cărți ale Bibliei.

1. Formele poetice - Paralelismul

- Robert Lowth - 1750 - trei tipuri de paralelism
- Longman - nu există paralelism sinonimic pur

a. *p. sinonimic* - al doilea vers îl repetă pe primul cu foarte puțină variație sau deloc (Ps. 2:2-4; .Is. 53:5).

b. *p. sintetic* - o dezvoltare a ideii, în care al doilea vers adaugă ceva la primul (Ps. 1:3; Ier. 50:19b); *p. climactic* - mai multe versuri construiesc către un punct culminant (Ps. 8:3-4).

c. *p. antitetic* - al doilea vers se află în contrast cu primul (Prov. 3:1; Ps. 20:7); *p. inversat* - structură chiastică (Ps. 30:8-10).

2. Tipuri de poezie

- Expresii ale vieții de închinare a poporului lui Dumnezeu

a. *cîntece de război* - Moise (Ex. 15:1-18);

b. *cîntece de dragoste* - (Cînt. cînt.);

c. *plîngeri* - individuale (Ps 13) și colective (Ps. 12);

d. *imnuri (cîntece de laudă)* - Yahweh Creatorul (Ps 8), Yahweh Protectorul (Ps. 66), Yahweh Domnul istoriei (Ps. 33);

e. *imnuri de mulțumire* - aduse lui Dumnezeu care a răspuns unor rugăciuni; individuale (Ps. 18) și colective (Ps. 65);

f. *cîntece de sărbătoare* - celebrează legământul lui Dumnezeu cu Israel; Psalmi regali: de încoronare (Ps 2), de întronare (Ps. 24);

g. *psalmi sapiențiali* - (Ps 1)

h. *psalmi imprecativi* - în contextul blestemelor legate de legământ (Ps 12).

3. Principii hermeneutice

a. *identificați strofele poeziei* - apariția unei noi idei;

b. *grupați versurile paralele*;

c. *studiați limbajul metaforic*;

d. *dacă este posibil, identificați contextul istoric al psalmului*;

e. *identificați tipul specific de poezie*;

f. *studiați psalmii mesianici în termenii sensului lor istoric, înainte de a cerceta sensul lor escatologic*;

g. *studiați psalmul în întregime, înainte de a trage concluzii*.

D. Interpretarea textelor profetice

- Noutatea instituției profetice - preotul, regele și profetul.

1. Natura slujbei profetice

a. *primirea și comunicarea unei revelații de la Dumnezeu*

b. *nu atît inovație, cît reformă*

c. *păstrarea tradiției*.

2. Natura mesajului profetic

a. *aspectul escatologic*:

1) distanța istorică îngreuiază interpretarea

- 2) problema împlinirii: multiplă (Fee); tipologică (Osborne);
perspectiva telescopică asupra istoriei;
3) împlinire condiționată.

b. *starea profetului*: 1) vise, vedenii; 2) revelații directe.

c. *formele mesajului profetic - tipuri de oracole*:

- Poezie, înțelepciune, apocaliptic

- 1) mesaje de judecată - Amos 7:15-17;
- 2) profeții de binecuvântare - Is. 41:8-20;
- 3) vaiuri - Amos 5:18-20;
- 4) acțiuni simbolice - Ier. 18:1-10;
- 5) oracole de tip proces - Is. 3:13-26;
- 6) dispute profetice - Ier. 33:23-26;

3. Principii hermeneutice

a. *identificați oracolele*;

b. *identificați tipul oracolului*;

c. *păstrați echilibrul între elementul istoric și cel escatologic*;

d. *identificați elementele literale și pe cele simbolice*;

e. *delimitați cu atenție accentele cristologice*;

f. *nu vă impuneți propriul sistem teologic asupra textului*;

g. *căutați situații analoge în biserica modernă*.

E. Interpretarea textelor sapiențiale

1. Caracteristici

- Cuprinde în principal Iov, Proverbele și Eclesiastul, plus câțiva psalmi sapiențiali.
- Mai întâi un mod de viață și apoi un gen literar

a. *orientare practică*

b. *dependența de Dumnezeu*:

- 1) leagă experiențele zilnice de centralitatea Legământului lui Dumnezeu;
- 2) prezența divină transcende sfera profetică sau preotească, implicându-se în viața cotidiană;
- 3) identificarea cu Torah;
- 4) tendința de personificare a înțelepciunii

c. *autoritate indirectă* - autoritatea divină este presupusă, dar nu este afirmată în mod explicit

d. *teologia creației* - accent pe creație

- 1) principiul răsplătirii guvernează Universul
- 2) apărarea polemică a dreptății lui Dumnezeu

2. Subgenuri sapiențiale

a. *proverbe*

- **Definiție**: formulări concise, memorabile ale unor adevăruri învățate în cursul unei experiențe îndelungate de viață

- Folosesc verbul la indicativ

- Genuri conexe: zicala, ghicitoarea.

- Tipuri de proverbe:

- 1) descriptive - Prov. 11:24
- 2) prescriptive - Prov. 19:17
- 3) comparații - Prov. 15:17
- 4) proverbe numerice - Prov. 30: 18-19
- 5) proverbe antitetice - Prov. 15:18

- **Principiu**: Proverbele comunică un adevăr probabil, nu unul absolut. Ele nu oferă promisiuni, garanții absolute, ci cele mai mari șanse de succes

b. *sfaturi*

- Folosesc verbul la imperativ

- Tipuri de sfaturi sapiențiale:

- 1) îndemnuri scurte - Prov. 8:33; uneori utilizând structura:
 - a) interdicție (poruncă);

b) motivație - Prov. 22:22-23

2) învățături extinse

- variantă: discursul sapiențial - înțelepciunea personificată
ca o femeie care își strigă mesajul pe uliță - Prov. 1:20-33

- **Principiu:** Poruncile și interdicțiile prezentate sînt cerințe absolute, nu sugestii relative.

c. *povestiri și reflecții exemplare*

- Gen oarecum autobiografic.

- Exemple: Prov. 24:30-34; Ecclésiastul

- Structură:

1) formulă introductivă

2) povestire (proverb, întrebare retorică)

3) concluzie morală

- **Principiu:** Cheia în interpretare este observarea felului în care elementele componente susțin concluzia morală.

d. *disputa*

- Definiție: Un vorbitor încearcă să-și convingă interlocutorul de un anumit adevăr

- Spre deosebire de disputele profetice, aici auzim ambele părți.

- Varietatea modurilor de expresie folosite:

1) plîngeri - Iov. 16:7

2) invocări - Iov. 16:18-21

3) imnuri - Iov 9:5

4) afirmarea nevinovăției - Iov. 31:5

- **Principii:** 1) Identificarea adevărului care domină discursul.

2) Identificare modului în care contribuie deversele moduri de expresie la zidirea argumentului.

CURSUL 9 - HERMENEUTICA FORMELOR LITERARE: NOUL TESTAMENT

A. *Genurile literare ale Noului Testament*

1. *Evanghelia*

a. gen literar mixt, fiind în general de narațiune;

b. nu este nici biografie, nici istorie pură;

c. urmărește un scop teologic bine conturat,

- În interpretarea evangheliilor trebuie diferențiate cele trei contexte la interferența cărora s-au format ele: viața și lucrarea lui Isus, teologia evanghelistului și *Sitz im Leben* al comunității creștine primare.

2. *Parabola*

a. rostiri sau povestiri cu caracter simbolic;

b. nu sînt ilustrații, ci instrumente folosite pentru a provoca un răspuns;

c. caracter plurisemantic, ce a permis recontextualizarea lor.

- Interpretarea parabolilor trebuie să evite cele două extreme, ale reducerii la un singur punct moralizator și ale alegorizării, identificînd elementele semnificative și aplicîndu-le înfi la contextul activității lui Isus, apoi la contextul evangheliei și apoi la contextul contemporan.

3. *Faptele Apostolilor*

a. un tip specific de narațiune;

b. o istorie nu a oamenilor, ci a Duhului Sfînt;

c. nu o istorie completă, ci selectivă, a mișcării Evangheliei de la iudei la neamuri.

- Precedentul istoric nu poate fi privit ca normativ, decît în cazul în care încearcă să stabilească un tipar repetabil.

4. *Epistola*

a. gen discursiv,

b. documente ocazionale

c. nu oferă o imagine a întregului, ci a problemelor și a soluțiilor;

- Din pricina naturii lor ocazionale, identificarea contextului istoric în care au fost scrise este esențială pentru interpretarea epistolelor.

5. Apocalipsa

a. gen complex (narativ, epistolar, profetic etc.), cu accentuat caracter simbolic;

b. formă de rezistență, în perioade de opresiune și persecuție;

c. solid înrădăcinată în elemente veterotestamentale.

- Interpretarea genului apocaliptic după regulile de interpretare a genului profetic este eronată.

B. Interpretarea evangheliilor

1. Evanghelia ca narațiune

- Rolul criticii narative - redescoperirea evangheliei ca formă de literatură.

a. procesul

1) autorii stabilesc adevărul pe care vor să-l comunice

2) ei selectează, ordonează și interpretează evenimentele, personajele și împrejurările pentru a comunica în mod eficient acele adevăruri.

b. referențialitate

...lumea povestirii ne îndreaptă către o realitate dincolo de ea însăși. Cu alte cuvinte, înțelesul nu rezidă doar în evenimentele din lăuntru povestirii, ci în realitatea pe care povestirea îl cheamă pe cititor să o creeze. Povestirea însăși nu este decât jumătate din metaforă, cealaltă jumătate fiind interpretarea către care povestirea ne conduce. (Tate, p. 108)

c. istorie și ficțiune

d. lectură verticală și orizontală

2. Centralitatea conceptului de împărăție a lui Dumnezeu

a. contextul escatologic al NT

b. începutul sfârșitului - "deja și totuși nu încă"

3. Un exemplu - Ev după Matei

- Dialogul cu iudaismul rabinic

a. structură polemică - cap 23

b. Predica de pe munte - adevărata interpretare a Torei

c. Isus - adevăratul interpret al Torei și personificarea Torei

d. Structura în cinci părți:

Prolog (1-2);

I. (3-7),

II (8-11:1);

III. (11:2-13:53);

IV. (13:54-19:1);

V. (19:2-26:1);

Epilog (26:3-28:20)

e. ucenicii - noii interpreți ai Torei.

E. Interpretarea epistolelor

1. Caracteristici

a. documente ocazionale

b. extensii ale evangheliilor

c. dominanța dimensiunii religioase în raport cu cea personală a autorilor umani (ex. Pavel, ca apostol, mai degrabă decât ca simplu om)

d. ton mai degrabă public, decât intim

e. unilaterale - ca și cum am asculta o singură parte într-o convorbire telefonică

f. nu oferă tratări exhaustive

g. folosirea unui secretar - amanuensis

2. Structura

a. salutarea

- combinarea unei variante modificate a salutării grecești cu salutarea ebraică;

- afirmarea autorității apostolice a autorului

- prezentarea colaboratorilor

b. mulțumirea

- aprecierea calităților destinatarilor; triada

- anunțarea scopului epistolei

- schița subiectelor tratate

c. corpul dogmatic al epistolei - elemente:

- formulă de solicitare sau poruncă - 1 Cor. 1:10

- formula de dezvăluire - Rom. 1:13

- formula de exprimare a bucuriei - 1 Cor. 1:4

- note autobiografice - 1 Cor. 1:10-17

- anunțarea unei posibile vizite - 1 Cor. 4:14-21

d. partea aplicativă a epistolei - elemente:

- variate îndemnuri cu caracter moral - Rom. 12:9-13
- liste de vicii și virtuți - Gal. 5:19-23
- îndemnuri homiletice centrate în jurul unui subiect - 1 Tes. 4:13-18

e. *încheiere*

- prefătată de o listă de îndemnuri finale
- conține aluzii care conclud epistola (Gal. 6:16)

3. Subgenuri

- a. *topos* - formularea unor răspunsuri standard la întrebări puse curent - Rom. 13
- b. *liste de vicii și virtuți* - 1 Cor. 5:10-11
- c. *liste de împrejurări* - 2 Cor. 23-28
- d. *liste cu reguli de comportament în comunitate* - Efes. 5:21-6:9
- e. *formulări sapiențiale* - Gal. 5:9
- f. *credeuri* - 1 Cor. 15:1-5
- g. *înnuri* - Fil. 2:6-11
- h. *metafore* - 1 Cor. 3:9
- i. *diatribe* - dialoguri cu un adversar ipotetic - Iacov. 2:18-22
- j. *întrebări retorice* - Rom. 8:21-32
- k. *captatio benevolentiae* - 1 Cor. 9:24
- l. *lanțuri de cuvinte* - 2 Pet. 1:5-7

- **Concluzie:** În lumina multelor forme literare prezente în epistole, nu este o surpriză faptul că specialiștii au recunoscut natura profund literară și eminent artistică a literaturii biblice epistolare.

4. Principii de interpretare

- Problema hermeneutică fundamentală: distincția între elementele ocazionale, cultural determinate și cele extraculturale.

- a. *Studiați dezvoltarea logică a argumentului* - atenția la diferența de stil între autori
- b. *Studiați contextul la care se referă afirmațiile epistolei* - atenție la riscul subiectivității în reconstruirea contextului
- c. *Remarcați diversele subgenuri*

D. Interpretarea Apocalipsei

1. Forma mesajului apocaliptic

- a. *gen și formă* - puține lucrări sînt total apocaliptice
- b. *revelație prin vise și vedenii* - nu o caracteristică exclusivă

- c. *mediație angelică*
- d. *ciclul apocaliptic* - principiul bulgăreli de zăpadă
- e. *elementul etic* - clarificarea scopului viziunilor pentru cititori
- f. *simbolism ezoteric*
- g. *recapitularea istoriei*

2. Caracteristici ale literaturii apocaliptice

- a. *pesimism față de prezent*
- b. *promisiunea mîntuirii*
- c. *perspectiva realității transcendente*
- d. *determinism istoric*
- e. *dualism modificat*

3. Interpretarea simbolurilor

- a. *adevărată lor semnificație* - nu în situația prezentă, ci în utilizarea simbolului în contextul original;
- b. *scopul* - să îndrepte mintea cititorilor dinspre evenimente către sensul lor teologic;
- c. *structura* - un element vizual și unul ideatic; necesitatea căutării fondului biblic al simbolurilor;
- d. *flexibilitate* - rareori simbolurile își fixează sensul;
- e. *simboluri interpretate* - cheia înțelegerii altor elemente simbolice ale viziunilor.

4. Principii hermeneutice

- a. *remarcați tipul de literatură* - diferențe față de profeție:
 - 1) necondiționalitate;
 - 2) ruptura față de trecut și prezent,
 - 3) proză simbolică;
- b. *remarcați perspectiva pasajului* - ce caracteristici manifestă;
- c. *remarcați structura pasajului sau a cărții;*
- d. *remarcați funcția și înțelesul simbolurilor;*
- e. *accentuați elementul teologic și fiți rezervați față de cel predictiv* - autorul intenționează să ne îndrepte către Dumnezeu, nu doar spre evenimentele viitoare.

BIBLIOGRAFIE

Fee & Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth*, Grand Rapids: Zondervan, 1982

Osborne, G., *The Hermeneutical Spiral*, Downers Grove: IVP, 1991

Klein *et al*, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993

CURSUL 10 - ROLUL CANONULUI ÎN INTERPRETARE

A Ce este canonul?

- Canon - listă, regulă, standard

- Sensuri ale cuvântului:

- lista cărților care compun împreună Sfânta Scriptură;
- forma finală, "canonică" a cărților Bibliei;
- o perspectivă "holistică" asupra textului biblic.

B. Formarea canonului

1. Vechiul Testament

a. *Josephus (Contra Apion 1:38-41)* - 22 de cărți (cele 39 ale canonului protestant): Legea, Profeții și Scrierile;

b. Conciliul iudaic de la *Jamnia* (90 d.C.) - fixarea canonului;

c. *Septuaginta* - conține unele dintre apocrife - după Sundberg aceasta este Biblia pe care trebuie s-o fi acceptat primii creștini.

- Cărți problemă: Proverbe, Eclesiast, Ezechiel, Cântarea cântărilor și Estera.

- Diferențe de percepție între protestanți, ortodocși și catolici

2. Noul Testament

- Marcion - prima încercare de fixare a unui canon

- Athanasius - prima listă de 27 de cărți acceptată fără ezitare (Epistola pascală 367 d.C.)

- Confirmarea canonului: Hippo (393 d.C.) și Cartagina (397 d.C.)

- Criterii de canonicitate:

- apostolicitate*
- ortodoxie*
- catolicitate*

C. Interpretare canonică

1. Critică canonică : Brevard Childs - canonul ca *produs*

Cel mai important lucru este textul acceptat de Biserică drept canonic. Acest text acceptat sub raport canonic este punctul de pornire al oricărei exegeze. Textul este acela pe care Biserica l-a făcut parte a vieții ei și care rămâne cu Biserica până în ziua de azi. (Terence Keegan)

- recuperarea ansamblului*;
- refacerea legăturii între academie și biserică*;
- recunoașterea valorii comunității*.

2. Critică canonică: James Sanders - canonul ca *proces*

a. *resemnificarea textului* - reaplicarea lui succesivă în cursul procesului de canonizare;

- b. *o hermeneutică a resemnificării* - pluralitatea sensurilor (semnificațiilor)

3. Critica criticii canonice

a. *fideism* - Childs nu oferă o bază istorico-teologică justificabilă pentru critica sa;

b. *sursa de autoritate* - comunitatea (externă sau internă?);

c. *definiția canonului* - neclară;

d. *neglijarea NT* - problema canonului în canon (subcanonul).

D. Armonizare: valoare și limite

1. Definiție

a. *in sens restrâns* - decizia apriorică de a armoniza și a integra tot ceea ce se găsește în Scriptură, fără excepție, bazată pe credința în ineranța Scripturii ;

b. *in sens larg* - credința în posibilitatea reconcilierii unor pasaje aparent contradictorii, bazată pe convingerea existenței unei anume unități a Scripturii..

2. Scara de aplicare

a. *pasaj* - combinarea mai multor pasaje aparent contradictorii,

b. *carte* - armonizarea diferitelor cărți biblice;

c. *testament* - căutarea unei teologii a NT;

d. *Biblie* - căutarea unei teologii biblice;

e. *general* - căutarea unei teologii sistematice.

3. Concluzii

a. *pericolul armonizării forțate*;

b. *necesitatea păstrării echilibrului între diversitatea și unitatea Scripturii*

BIBLIOGRAFIE

Bruce, F.F, *The Canon of Scripture*, Downers Grove: IVP, 1988

Klein, W.W. *et al*, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993 (cap 3 - p. 53-69)

CURSUL 11 - INTENȚIA AUTORULUI

A. Observații preliminare

1. Mișcarea de la AUTOR, prin TEXT, către CITITOR

a: F. Schleiermacher (1768-1834) și W. Dilthey (1833-1911)

b. H.-G. Gadamer

c. S. Fish și W. Iser

2. Revenirea autorului - E.D. Hirsch, *Validity in Interpretation*

- Sens și semnificație

- O clarificare necesară: nu propriu-zis *intenția autorului*, ci *sensul intenționat de autor*, așa cum este el reflectat în text.

- Importanța identificării intenției autorului

- Necesitatea unui standard de validare care să elimine relativismul - în absența sensului intenționat de autor nu există speranța realizării unui consens (Hirsch).

3. Realizarea intenției autorului

-. Existența unui hiatus între nașterea ideii în mintea autorului și specificitatea culturală a limbii - Poate fi textul o oglindire perfectă a minții autorului? (W. Wimsatt și M. Beardsley, "The Intentional Fallacy")

B. Procesul de validare

1. Identificarea interpretărilor posibile

2. Evaluarea implicațiilor fiecărei interpretări

3. Validarea:

a. *legitimitate* - măsura în care interpretarea este permisă de regulile normale ale limbajului;

b. *corespondență* - luarea în considerare a tuturor componentelor textului;

c. *acordul cu genul* - măsura în care urmează regulile genului literar în care se încadrează textul;

d. *coerența* - interpretarea aleasă este mai plauzibilă decât alte posibilități, în baza criteriilor de mai sus.

Textul este produsul unui autor, iar autorul este produsul unei epoci. - R. Tate

Orice text scos din context riscă să devină un pretext

C. Limitele metodei

1. Probleme ale abordării lui Hirsch

a. *circularitate* - pentru a alege sensul probabil din cele posibile metoda presupune cunoașterea sensului intenționat, care este tocmai obiectivul metodei;

b. *imposibilitatea falsificării* (Juhl) - definiția intenției autorului la Hirsch este o presupuziție, o recomandare, nu o metodă

c. *optimism* - Hirsch presupune un grad de obiectivitate care nu este posibil în condițiile preînțelegerii cu care se apropie cititorul de text; riscul distorsionării textului.

2. Peter Juhl - revenirea la text

a. *centralitatea autorului* - acesta ancorează textul în istorie și face posibilă interpretarea sensului original;

b. *caracterul esențial al textului* - autorul nu poate fi cunoscut decât în măsura în care îl revelează textul.

3. Thiselton - modelul acțiunii

a. luarea în considerare a acțiunii reciproce între text și cititor;

b. imposibilitatea separării stricte a sensului și a semnificației.

BIBLIOGRAFIE

Hirsch, E.D., *Validity in Interpretation*, New Haven: Yale Univ. Press, 1967

Juhl, P.D, *Interpretation: An Essay in the Philosophy of Literary Criticism*, Princeton: Princeton Univ. Press, 1980

Lundin, R., Thiselton, A.C., & Walhout, C. ed., *Responsibility in Hermeneutics*, Grand Rapids: Eerdmans, 1985

CURSUL 12 - IMPORTANȚA ȘI LIMITELE CONTEXTULUI

A. Text, co-text, context

1. Text - cuvintele propriu-zise, din pasajul care formează obiectul de studiu

2. Co-text - relațiile dintre cuvinte în propoziții, paragrafe, secțiuni

3. Context - împrejurările concrete în care a luat naștere și cărora li se adresează textul

B. Contextul literar

1. Importanța contextului literar

a. ne dă acces la *linia ideatică* a autorului - tipul de linie ideatică depinde de genul literar; scopul și temele

b. reprezintă un ghid pentru identificarea *sensului corect* al cuvintelor - cuvinte - termeni

c. scoate în evidență *relațiile structurale* din text - problema împărțirii textului în versete și capitole; tipuri de relații structurale (Klein, p. 164); transcriere structurală; diagrame structurale

2. Cercurile contextului

a. *contextul imediat*

b. *cartea ca întreg*

c. *celelalte cărți ale autorului respectiv*

d. *testamentul*

e. *Biblia*

f. *revelația*

g. *Dumnezeu*

3. Principii hermeneutice legate de contextul literar

- a. *Fiecare afirmație trebuie înțeleasă potrivit sensului ei natural în contextul literar în care apare.*
- b. *Cu cât mai redus este pasajul studiat, cu atât mai mare este riscul de a greși în interpretare.*

C. Contextul istoric și cultural

1. Importanța contextului istoric și cultural

- a. *perspectiva*
- b. *mentalitatea*
- c. *contextualizarea*

2. Elementele contextului

- a. *autorul*
- b. *destinatarii*
- c. *data*

3. Principii hermeneutice legate de contextul istoric și cultural

- a. *Trebuie să identificăm impactul pe care l-a avut mesajul biblic asupra destinatarilor originali.*
- b. *Adevărul biblic trebuie exprimat în propria limbă într-un mod cât mai apropiat de ideile culturii originale.*

D. Limitele contextului

1. Scopul cercetării contextului - reconstruirea (sau cel puțin înțelegerea) ambianței istorice și culturale a textului

2. Limite: intenția autorului, datele disponibile, riscul arbitrariului, neglijarea textului

Bibliografie

W.W. Klein, *et al*, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993, p. 155-214
Andrei Pleșu, „Contextul“, *Dilema*, 2, 88, 16-22 sept. 1994, p. 3.

CURSUL 13 - PRINCIPII DE INTERPRETARE ȘI APLICARE

A. Principii de interpretare

1. Biblia este autoritatea finală în materie de credință. (nu are nevoie de alte autorități pentru a fi înțeleasă).
 - autorități - mijloace de validare
 - interpretare individualistă și comunitară
2. Scriptura trebuie interpretată prin Scriptură.
Corolar: Pentru ca o învățătură să fie biblică, ea trebuie să încorporeze tot ceea ce se spune în Biblie despre acel subiect.
3. Scriptura are un singur înțeles și acela este înțelesul normal.
 - literal - normal
 - *sensus plenior*
4. Biblia trebuie interpretată în lumina intenției autorului.
Corolar: Nu Biblia este obiectivul studiului nostru, ci Persoana lui Dumnezeu.
5. În interpretarea Bibliei trebuie să pornim de la ceea ce este cunoscut, către ceea ce este necunoscut.
Corolar: Ceea ce este obscur trebuie înțeles în lumina a ceea ce este clar.
6. Interpretarea trebuie să înceapă cu imaginea de ansamblu, detaliile fiind interpretate în lumina întregului.
 - Imaginea de ansamblu se obține prin acumularea de detalii.
7. Biblia trebuie interpretată în lumina culturii autorului original și a destinatarilor inițiali.
8. Biblia trebuie interpretată în mod rațional.
 - Rațiunea nu este singura cale de investigare, dar este singurul mijloc de validare a interpretării.
9. Interpretarea Bibliei trebuie să fie un proces, nu un produs.

- Nu este vital necesar să știm răspunsurile la toate întrebările ce se nasc din Scriptură.
- Dacă părerea noastră despre lucruri nu se schimbă, înseamnă că nu am crescut.

10. În interpretarea Bibliei trebuie să acordăm atenția cuvenită progresiei revelației.
- în Scriptură - în viața personală
 - *Corolar*: Învață-i pe oameni așa cum înțelegi lucrurile acum, comunicându-le că ești gata să-ți schimbi convingerile, dacă datele o impun.

B. Principii de aplicare

1. Aplicarea trebuie să se bazeze pe o interpretare corectă a textului Scripturii.
Corolar: Dacă nu-ți este clar cum trebuie aplicat un pasaj, clarifică interpretarea.
2. Pentru ca un exemplu să fie normativ, el are nevoie să fie susținut de o poruncă.
3. Adevărurile generale trebuie aplicate în mod specific; adevărurile specifice trebuie aplicate în mod general.
- Înainte de a căuta aplicația specifică a unui lucru specific din Scriptură, trebuie să căutăm principiul general pe care acesta îl ilustrează.
4. Aplicațiile specifice ilustrează adevăruri generale, dar nu le limitează.
- În predici este util a da exemple de aplicații, dar acestea trebuie să fie doar sugestii, ilustrații, nu să fie impuse.
5. În aplicare trebuie să facem distincție între general și particular.
- general: principiu aplicativ;
- particular: aplicație personală.
6. Pentru a face aplicații corecte trebuie să înțelegem bine situația prezentă.
- ex.: fenomenul adolescenței
7. Aplicarea trebuie să-mi modeleze filosofia de viață, nu să fie controlată de aceasta.
8. Haosul are nevoie de legi; ordinea are nevoie de creativitate.
- Dacă avem de-a face cu oameni haotici, ca cei din Corint, trebuie să le dăm legi, pentru a-i ordona.
- Dacă este vorba de legalisti scrupuloși, ca cei din Galatia, trebuie să le dăm perspectiva libertății în har.
9. Aplicarea trebuie să ducă la schimbarea atitudinilor.
- Aplicarea nu înseamnă a face ceva în mod mecanic, ci a fi creativi, urmărind schimbarea lăuntrică profundă.

10. Aplicarea este un proces.
- Dumnezeu este mai interesat în procesul în care sîntem implicați, decît în produsul final

C. Valoarea studierii Bibliei pe cărți

Bibliografie

Walter Henrichsen, *A Laymans Guide to Interpreting the Bible*, Grand Rapids: Zondervan, 1978

CURSUL 14 - INTEGRAREA MODELULUI HERMENEUTIC

A. Hermeneutică și teologie

1. Caracteristici ale teologiei

- a. biblică
- b. canonică
- c. istorică
- d. sistematică
- e. contemporană
- f. practică
- g. escatologică

2. Harta teologică

B. Necesitatea unui model integrator

1. Iluminism și fragmentare

2. Holism

3. Procesul integrării

C. Episteme și praxis în hermeneutică

1. Punctul de plecare: practica vieții
2. Rolul de premergător al epistemicului
3. Necesitatea echilibrului; riscul fariseismului
3. Necesitatea absolută a aplicării.

Bibliografie

Prolegomene la orice teologie sistematică.

SEMINARUL 1

NECESITATEA ȘI BAZA AXIOMATICĂ A HERMENEUTICII

De citit:

- John Stott, *Să înțelegem Biblia*, RomAF, 1993, cap. 7 - Interpretarea Bibliei
- G.R. Osborne, *The Hermeneutical Spiral*, IVP, 1991, p. 5-15
- W.W. Klein *et al*, *Introduction to Biblical Interpretation*, Word, 1993, 3-20 (copie xerox în dosarul de hermeneutică din bibliotecă)
- G.D. Fee și D. Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth*, Scripture Union, 1983, p. 11-27

Desfășurare

Cîte un student va face prezentarea și evaluarea unui articol, după care vom discuta în grup problemele ridicate de aceste texte.

Împărțirea pe două grupe

CURSUL DE HERMENEUTICĂ

TEME PENTRU ESEUL FINAL

- BIBLIOGRAFIE -

1. Interpretarea alegorică - un sfârșit sau un nou început pentru teologia biblică? Discutați, aplicînd rezultatele la un text la alegere.

- Cotterell FP & Turner, MMB, *Linguistics and Biblical Interpretation*, London: SPCK, 1989, p. 311-316.
- Thiselton, AC, *New Horizons in Hermeneutics: The Theory and Practice of Transforming Biblical Reading*, London: HarperCollins, 1992, p. 160-173

2. Implicații ale situației limbajului „după Babel“ asupra hermeneuticii textului biblic.

- Steiner, G, *După Babel: Aspecte ale limbii și traducerii*, Univers, București, 1983
- Ricoeur, P, *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București, 1994
- Lyotard, J-F, *Condiția postmodernă*, Editura Babel, București, 1993
- Silva, M, *God, Language and Scripture: Reading the Bible in the Light of General Linguistics*, Leicester: Apollos, 1990

3. Discutați pilda „Samariteanului milostiv“ din perspective criticii istorice și literare.

- Fee GD & Stuart, D, *How to Read the Bible for All Its Worth*, London: Scripture Union, 1982
- Klein, KK, Blomberg, CL & Hubbard, RL Jr, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993
- Osborne, GR, *The Hermeneutical Spiral: A Comprehensive Guide to Biblical Interpretation*, Downers Grove: IVP, 1991, p.235-249
- Blomberg, C, *Interpreting the Parables*, (...)

4. Evaluați cîteva dintre pozițiile curente cu privire la rolul Duhului Sfînt în inspirația și interpretarea Scripturii.

- Bloesch, DG, *Holy Scripture*, Carlisle: Paternoster, 1980, p. 85-92.
- Maier, G, *Biblical Hermeneutics*, Grand Rapids: Baker, 1994, cap 5.
- Thiselton, AC, *The Two Horizons: New Testament Hermeneutics and Philosophical Description with Special Reference to Heidegger, Bultmann, Gadamer and Wittgenstein*, Exeter: Paternoster, 1980, p. 85-92.

5. Cartea Iona - narațiune sau istorie?

- Orice comentariu academic pe cartea Iona.
- Klein, KK, Blomberg, CL & Hubbard, RL Jr, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993
- Fee GD & Stuart, D, *How to Read the Bible for All Its Worth*, London: Scripture Union, 1982

6. Cartea Iov - capodoperă a literaturii sapiențiale ebraice.

- Orice comentariu serios pe cartea Iov (vezi meditațiile lui Kierkegaard).
- Fee GD & Stuart, D, *How to Read the Bible for All Its Worth*, London: Scripture Union, 1982
- Klein, KK, Blomberg, CL & Hubbard, RL Jr, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993

7. Analizați Epistola lui Iacov din perspectiva autorului, a textului și a cititorului.

- Orice comentariu serios la cartea Iacov.
- Fărăgău, B, *Efeseni*, Logos, Cluj, 1994
- Fee GD & Stuart, D, *How to Read the Bible for All Its Worth*, London: Scripture Union, 1982
- Tate, WR, *Biblical Interpretation: An Integrated Approach*, Peabody: Hendrickson, 1991

8. Armonizarea textelor paralele în evangheliile sinoptice - valoare și limite.

- Blomberg, C. *The Historical Reliability of the Gospels*, (...)
- Stein, R, *The Synoptic Problem*, (...)
- Klein, KK, Blomberg, CL & Hubbard, RL Jr, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993, p. 53-69.

OBSERVAȚII

Titlurile sugerate nu sînt decît un punct de plecare pentru propriile investigații. Nu este permisă nicidecum reducerea bibliografiei la aceste titluri. Vă sugerăm, de asemenea, să cercetați titlurile din bibliografia generală recomandată pentru curs.

BIBLIOGRAFIE COMENTATĂ PENTRU CURSUL INTRODUCERE ÎN HERMENEUTICA BIBLICĂ

LECTURI ESENȚIALE

Carson, DA, *Exegetical Fallacies*, Grand Rapids: Baker, 1984

O lucrare a cunoscutului profesor de NT de la Trinity Divinity School, care tratează succint diversele erori (semantice, gramaticale, logice, presupozitionale și istorice) întâlnite curent în exegeza biblică.

Cotterell FP & Turner, MMB, *Linguistics and Biblical Interpretation*, London: SPCK, 1989

Valoroasa lucrare a celor doi teologi de la London Bible College abordează implicațiile lingvisticii în hermeneutica biblică. Exemplele exegetice utilizate sînt un ajutor neprețuit pentru cititor.

Fee GD & Stuart, D, *How to Read the Bible for All Its Worth*, London: Scripture Union, 1982

Scopul acestei cărți este definirea principiilor de interpretare a diverselor forme literare prezente în Biblie. Editura Logos o va publica în primăvara anului 1994 sub titlul *Biblia ca literatură*. Achiziționarea ei este un imperativ.

Greidanus. S, *The Modern Preacher and the Ancient Text: Interpreting and Preaching Biblical Literature*, Leicester: IVP, 1988

Autorul se concentrează asupra interferenței hermeneuticii cu homiletica. Limbajul utilizat este accesibil. Lectura cărții este imperativă pentru cei care nu înțeleg a se opri la exegeza, ci intenționează a încheia procesul hermeneutic cu proclamarea.

Klein, KK, Blomberg, CL & Hubbard, RL Jr, *Introduction to Biblical Interpretation*, Dallas: Word, 1993

Una dintre cele mai noi lucrări evanghelice care oferă o perspectivă de ansamblu asupra problematicei actuale în hermeneutică. Scrisă într-un limbaj academic, nu exagerat de tehnic, și abordînd domeniul în mod extensiv și profund în același timp, această carte are șanse să devină clasică

Maier, G, *Biblical Hermeneutics*, Wheaton: Crossway, 1994

Prima lucrare majoră în domeniul hermeneuticii a unui teolog evanghelic german, profesor la Tübingen, tradusă în engleză. Cartea oferă o necesară perspectivă continentală într-un domeniu dominat până acum de autorii anglo-saxoni. Autorul privește revelația ca punctul legitim de pornire în demersul hermeneutic. Lucrarea va deveni cu siguranță un punct de reper în domeniu.

Osborne, GR, *The Hermeneutical Spiral: A Comprehensive Guide to Biblical Interpretation*, Downers Grove: IVP, 1991

O altă lucrare recentă a unui teolog evanghelic, ce încearcă să ofere o imagine de ansamblu asupra hermeneuticii. Deși dezamăgește uneori, iar alteori este plictisitoare, cartea reprezintă unul dintre cele mai bune materiale bibliografice pentru acest curs.

Tate, WR, *Biblical Interpretation: An Integrated Approach*, Peabody: Hendrickson, 1991

Autorul încearcă să ofere un model hermeneutic integrat, care să sintetizeze avantajele celor trei perspective posibile în hermeneutică: a autorului, a textului, a cititorului. Deoarece cursul urmează în mare această abordare, lectura cărții poate fi de mare folos pentru student.

LECTURI SUPLIMENTARE

Carson, DA & Woodbridge, JD, ed., *Scripture and Truth*, Leicester: IVP, 1983

O colecție de eseuri, unele mai valoroase, altele mai puțin, pe teme aflate la interferența hermeneuticii cu teologia.

Carson, DA & Woodbridge, JD, ed., *Hermeneutics, Authority and Canon*, Leicester: IVP, 1986

O nouă colecție de eseuri pe teme aflate la interferența hermeneuticii cu teologia.

Coggins RJ & Houlden, JL, ed., *A Dictionary of Biblical Interpretation*, London: SCM, 1990

O lucrare de referință devenită standard, extrem de utilă în clarificarea terminologiei de bază în hermeneutică, precum și în obținerea unei imagini asupra dezvoltării conceptelor implicate.

Comisia Biblică Pontificală, *Interpretarea Bibliei în Biserică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 1995

O excelentă introducere succintă, din perspectivă catolică, în curentele și metodele hermeneuticii contemporane. Lucrarea evită limbajul tehnic și poate oferi o bună privire de ansamblu asupra domeniului.

Goldingay, J, *Models for Scripture*, Carlisle: Paternoster, 1994

Un biblist încearcă să se apropie de problematica pe care o ridică dogmatica în înțelegerea textului biblic, stîmînd vii controverse între teologii aparținînd ambelor domenii. Un curent

nou în teologia biblică, în care vom vedea scurgîndu-se multă energie în viitorii ani. În lucrarea de față, autorul privește Scriptura din patru perspective: ca tradiție mărturisitoare, ca și canon autorizat, ca și cuvînt inspirat și, în sfîrșit, ca revelație trăită.

Gruenler, RG, *Meaning and Understanding: The Philosophical Framework for Biblical Interpretation*, Leicester: Apollos, 1991

Un studiu comparativ al implicațiilor hermeneutice ale idealismului european și ale realismului anglo-american. O lucrare tehnică, de hermeneutică filosofică, scrisă din perspectivă evanghelică. Face parte din seria *Foundations of Biblical Interpretation*.

Henrichsen, WA, *Cercetați Scripturile*, Logos, Cluj, 1995

Așa cum afirmă și titlul, aceasta nu este o lucrare cu caracter academic, deși ea oferă o bună introducere a principiilor de interpretare a Bibliei, larg acceptate în mediul evanghelic. Autorul nu oferă o bază axiomatică pentru principiile sale. Cartea mai conține o prezentare succintă, pe două niveluri de dificultate, a metodelor și elementelor de bază în studiul biblic.

Longman, Tremper III, *Literary Approaches to Biblical Interpretation*, Leicester: IVP, 1987

Scopul autorului acestei cărți este de a-l familiariza pe cititor cu natura literară a Bibliei și de a-l încunoștiința cu privire la cercetările curente făcute asupra Bibliei de criticii literari.

Marshall, IH, ed., *New Testament Interpretation: Essays on Principles and Methods*, Carlisle: Paternoster, 1985

O excelentă lucrare evanghelică cu caracter academic. Dificilă și tehnică pe alocuri, cartea reprezintă o abordare profundă a chestiunilor esențiale din sfera hermeneuticii NT la începutul anilor optzeci.

Philips Long, V, *The Art of Biblical History*, Leicester: Apollos, 1994

Ultima lucrare publicată în seria Apollos intitulată *Foundations of Biblical Interpretation*, este o introducere remarcabilă în problematica perspectivei narative asupra hermeneuticii.

Poythress, VS, *Science and Hermeneutics: Implications of Scientific Method for Biblical Interpretation*, Downers Grove: Apollos, 1988

O carte fascinantă, în care autorul trasează paralele între hermeneutică și teoriile lui Thomas Kuhn. Face parte din seria *Foundations of Biblical Interpretation*.

Ramm, B, *Protestant Biblical Interpretation: A Textbook of Hermeneutics*, Grand Rapids: Baker, 1970

Un manual clasic, devenit însă demodat din perspectiva ultimelor evoluții pe scena hermeneuticii.

Silva, M, *God, Language and Scripture: Reading the Bible in the Light of General Linguistics*, Leicester: Apollos, 1990

Silva ne oferă în această carte principii de utilizare a limbajului biblic în baza cărora putem evita erorile curente în acest domeniu. Face parte din seria *Foundations of Biblical Interpretation*.

Silva, M, *Has the Church Misread the Bible? The History of Interpretation in the Light of Current Issues*, Leicester: Apollos, 1987

Scopul cărții de mai sus este de a arăta că dezbaterile actuale din hermeneutică nu sînt noi, ci au fost prezente în biserică de-a lungul istoriei ei, astfel încît lecțiile istoriei ne pot ajuta cel puțin să nu repetăm erorile din trecut. Lucrarea deschide seria *Foundations of Biblical Interpretation*.

Stott, JRW, *Să înțelegem Biblia*, RomAF, 1993

Cartea lui Stott se adresează publicului larg, oferind o introducere simplă în geografia, istoria, mesajul și interpretarea Bibliei.

Thiselton, AC, *The Two Horizons: New Testament Hermeneutics and Philosophical Description with Special Reference to Heidegger, Bultmann, Gadamer and Wittgenstein*, Exeter: Paternoster, 1980

O lucrare detaliată, profundă și tehnică, prea dificilă pentru un începător, dar esențială pentru cel avansat, despre care mulți au auzit, puțini au citit-o și încă mai puțini o înțeleg.

Thiselton, AC, *New Horizons in Hermeneutics: The Theory and Practice of Transforming Biblical Reading*, London: HarperCollins, 1992

O tratare exhaustivă a hermeneuticii moderne, accentuînd noua orientare către importanța cititorului în procesul hermeneutic.

Watson, F, *Text, Church & World. Interpretation in Theological Perspective*, Edinburgh: T & T Clark, 1994

Prima mare lucrare a unui biblist care înțelege că teologia biblică și dogmatica trebuie să se afle într-un permanent dialog, dacă este să înțelegem în mod adecvat revelația biblică.

LECTURI SECULARE

Barthes, R, *Plăcerea textului*, Echinox, Cluj, 1994

O perspectivă psihanalitică asupra lecturii, din partea unui reprezentant de frunte al noii critici literare. Prima sa carte publicată în românește.

Cornea, A, *Scriere și oralitate în cultura antică*, Cartea Românească, București, 1988

O lucrare de mici dimensiuni a acestui incitant eseist român. Reprezintă un demers comparativ (schematic și reduționist pe alocuri) între cultura greacă și cea ebraică, extrem de relevant pentru interpretarea biblică. Autorul promite să reia cîndva tema la un nivel mai profund.

Cornea, P, *Introducere în teoria lecturii*, Minerva, București, 1988

O tratare tehnică, comprehensivă și extrem de competentă a lecturii, din perspectiva ultimelor evoluții în teoria literaturii.

Eco, U, *Tratat de semiotică generală*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982

O prezentare clasică a semioticii, din mîna unuia dintre cei mai importanți specialiști în domeniu

Ricoeur, P, *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București, 1994

Probabil cea mai importantă lucrare de hermeneutică filosofică apărută pînă acum în românește. În afara unei perspective fenomenologice asupra stadiului discuțiilor hermeneutice actuale, cartea oferă și un *excursus* istoric în hermeneutică pe traseul Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, Gadamer. O lectură imperativă.

Steiner, G, *După Babel: Aspecte ale limbii și traducerii*, Univers, București, 1983

O lectură fascinantă, care abordează limbajul natural din perspectiva traducerii ca fundament al oricărui proces de comunicare, mișcîndu-se paradoxal între elementul unificator al codului și cel diversificator al Babelului..

Vasiliiu, E, *Elemente de filosofie a limbajului*, Editura Academiei Române, București, 1995

În acest nou volum, autorul face o trecere în revistă a discuțiilor actuale în domeniul filosofiei limbajului, din perspectivă structuralistă, concentrîndu-se asupra contribuției lui F. de Saussure.

Vasiliiu, E, *Introducere în teoria textului*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1990

O încercare de tratare sistematică a noțiunii de text din perspectivă semiotică, ca entitate sintactică, semantică și pragmatică, din partea unui bun specialist român în domeniu.